

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävät taiteet

Nukketeatteri

2015

Erika Malkki

SIRKUSVÄLINEEN TOINEN ELÄMÄ

– miten akrobaatin työvälineestä tulee
nukketeatterillinen työkalu

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Esittävät taiteet | Nukketeatteri

2015 | 23

Ari Ahlholm

Erika Malkki

SIRKUSVÄLINEEN TOINEN ELÄMÄ

Tämä opinnäytetyö tutkii sirkusvälineistön teatterillisia mahdollisuuksia nukketeatterillisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Tavoitteena on löytää perinteisistä sirkusvälineistä, kuten esimerkiksi tasapainoilutikkaista, vertikaaliköydestä ja jongleerauskeiloista uudenlaisia käyttötapoja ja merkityksiä tuomaan taiteellista lisäarvoa ja ilmaisullista syvyyttä esityksiin. Työn tarkoitus on innostaa ja rohkaista sirkus- ja nukketeatterialan osajia poikkitaiteelliseen yhteistyöhön ja todentaa muodon ja materiaalin monipuolisuus näyttämötaiteessa.

Tutkielma pohjautuu pääasiassa tekijän omiin pohdintoihin ja havaintoihin sekä sirkusesityksistä poimittuihin esimerkkeihin. Jokainen sirkusväline esitellään ensin alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan, jonka jälkeen edetään välineen ilmaisullisiin tulkintoihin ja esineen muutoksen kuvaamiseen. Eräitä rakennusteknisiä kohtia selvennetään piirustusten avulla.

ASIASANAT:

Nukketeatteri, sirkus, teatteri, nukenrakennus, kokeellinen teatteri, varjoteatteri, esittävät taiteet, nykysirkus, visuaaliset taiteet

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Performing Arts | Puppetry

2015 | 23

Ari Ahlholm

Erika Malkki

THE OTHER LIFE OF THE CIRCUS EQUIPMENT

This thesis is about the theatrical possibilities of circus equipment observed from the viewpoint of the puppetry. The aim is to find new ways to use traditional circus equipment, for example free standing ladders, vertical rope and juggling clubs, to bring extra effect to the performance and to deepen one's expression. The idea is to encourage puppetry and circus lovers to create performances in which they can combine these two art forms. The other purpose is to show how diverse form and texture can be in the performing arts.

This thesis relies mainly on its author's thoughts and observation as well as examples gathered from circus performances. Each circus prop is first shown in its traditional purpose and after which the study proceeds to make some interpretations from the equipment and to represent the alteration of the equipment. Some technical details are clarified with drawings.

KEYWORDS:

Puppetry, theater, circus, puppet building, experimental theater, shadow theater, performing arts, contemporary circus, visual arts

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TASAPAINOILUTIKKAAT	6
2.1 Kävelevät tikapuut	7
2.2 Paareista vankilan kautta nousu siiville	10
3 VERTIKAALIKÖYSI	12
3.1 Mustekala	12
3.2 Käärmeitä ja muita variaatioita	14
4 JONGLEERAUSVÄLINEISTÖÄ	17
4.1 Keilat	17
4.1.1 Keilahahmoja	17
4.2 Pallot	19
4.2.1 Lumiukko	20
4.2.2 Tähdet, tähdet	20
5 YHTEENVETO	22
LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Ihmisellä on taipumus tulkita asioita, antaa merkityksiä ja etsiä syy-yhteyksiä. Tästä syystä kaikki, mitä lavalle tuodaan ja mitä siellä tehdään, on merkityksellistä katsojan näkökulmasta. Toisin sanoen jokainen yksityiskohta ja elementti edistää tai estää tarinan ymmärtämistä. Myös sirkusvälineellä on oma henkensä, symboliikkansa, jolle katsoja voi halutessaan tai tiedostamattaan antaa merkityksen. Esimerkiksi nuoralla kävely voi symboloida katsojalle tasapainoilua elämän ja kuoleman tai vaikka hyvän ja pahan välillä.

Huippuunsa hiottu sirkustekniikka toimii yksittäisenä esityksenä, mutta esityksen kerronnallisia tasoja voi lisätä hyödyntämällä käyttämänsä välineen ominaisuuksia. Esimerkiksi tikkaat ovat arkinen työväline, joiden avulla voi kivuta korkealle, ilma-akrobatiaassa käytetyn köyden voi löytää suuresta purjelaivasta ja kiinalainen tolppa voi olla laivan masto tai katulyhty.

Tämä tutkielma pyrkii löytämään uudenlaisia käyttömahdollisuuksia perinteisistä sirkusvälineistä. Käsittelyssä ovat tasapainoilutikkaat, vertikaaliköysi, jongleerauskeilat ja -pallot. Tutkielman antamat esimerkit uusista käyttötarkoituksista on tarkoitettu innostaviksi malleiksi keksiä omia ja uusia ideoita käyttää omaa sirkusvälinettään samalla, kun se rohkaisee poikkitaiteelliseen yhteistyöhön.

Sirkuksella ja nukketeatterilla on monia yhtäläisyyksiä, kuten esimerkiksi esitysteknisenä elementtinä liikkeen analysointi. Molemmat ovat myös taiteen aloja, jotka herättävät katsojassa halun hämmästyä, nähdä jotakin yllättävää ja tavallisuudesta poikkeavaa. Tämän tutkielman yksi tavoite on antaa helpottavia esimerkkejä yhdistää näiden kahden itsenäisen ja monipuolisen esittävän taiteenlajin elementtejä toisiinsa. Esittelen sirkusvälineen ensin ominaisuuksineen ja alkuperäisine käyttötarkoituksineen ja sitten annan muutamia variaatioesimerkkejä siitä, millä muilla tavoin välinettä voi käyttää ja miten sen voi rakentaa. Tekniset piirrokset on tarkoitettu helpottamaan välineen rakenteen hahmottamista.

2 TASAPAINOILUTIKKAAT

”A-B-C, kissa kävelee tikapuita pitkin taivaaseen.” Tikapuut symboloivat ylöspäin pyrkivää liikettä. Ylhäällä voi olla mitä vain, vaikka taivas, kuten vanhassa lasten lorussa tai rikkiäinen hehkulamppu, kuten akrobaatti Eikka Alatalon sooloteoksessa *Talonmies* (Taideakatemia, 2013).

Kuva 1. Eikka Alatalo tasapainoilemassa tikkailla. Kuva Jenny Mansikkasalo, rajaus kirjoittajan.

Tasapainoilutikkaat ovat teräksestä valmistetut tikapuut ilman tukipuita (eng. free standing ladders). Tikkaat rakentuvat kahden pystytangon väliin hitsatuista astinpuolista ja niiden korkeus ja leveys vaihtelevat tasapainoilijan mieltymysten mukaan. Ylimmän ja toiseksi ylimmän astinpuolan väli on usein suurempi kuin alimpien puolien väli ja tämän ansiosta tikkailla suoritettujen temppujen määrä on laajempi. Tikkaiden vertikaalisten pystytankojen päihin voi liittää puupalikat, jolloin saadaan aikaiseksi niin sanotut laattatikkaat. Laattojen päällä voi seistä ja, mikäli niiden koko antaa myöden, myös käsilläseisonta voi niillä onnistua. On olemassa kuitenkin myös juuri käsilläseisontaan tarkoitettu tikaspään malli,

joiden kanssa tempun suoritus on helpompaa. Tällöin tikkaiden päät ovat taivutetut horisontaalisiksi kahvoiksi ja kyynärvarsia saattaa olla tukemassa kävelykepeistä tuttu kyynärtuki. Käsilläseisontaan tarkoitettu otekahva voi olla myös lapion kahvan mallinen.

Tikapuilla tasapainoilu on jatkuvaa tepsuttelevaa liikettä puolelta toiselle. Tikkaiden kanssa voi myös hyppiä eri tavoin ja niiden päällä ja päältä voi myös tehdä erilaisia temppuja kuten esimerkiksi voltteja ja kiepsahduksia. Jo tämä liikehdintä ylös ja alas voi kuvata ihmisen kamppailua kohti tavoitettaan, aina ei onnistu ensimmäisellä kerralla: ”tikapuut katkes, kissan maha ratkes,” kuten luvun alussa olleen vanhan lasten lorun jatko paljastaa.

Tapa, jolla tasapainoilija käsittelee tikkaita, kertoo katsojalle muun muassa tavoitellun asian tärkeydestä ja tavoittelijan uskosta onnistumiseensa. Kerronnan tasoja ja esityksen monipuolisuutta voi lisätä antamalla myös itse tikkaille asenteen. Materiaali, josta esine on tehty, kertoo esineen luonteesta: kovaa ja kylmää metallia olevat tikkaat ovat paljon enemmän periksiantamattomammat kuin kipsistä tehdyt tikkaat, jotka murenevat kiipeilijän alla tai kumiset tikkaat, jotka joustavat niin, että jokainen askel ylös vain vie tikkaita alaspäin.

2.1. Kävelevät tikapuut

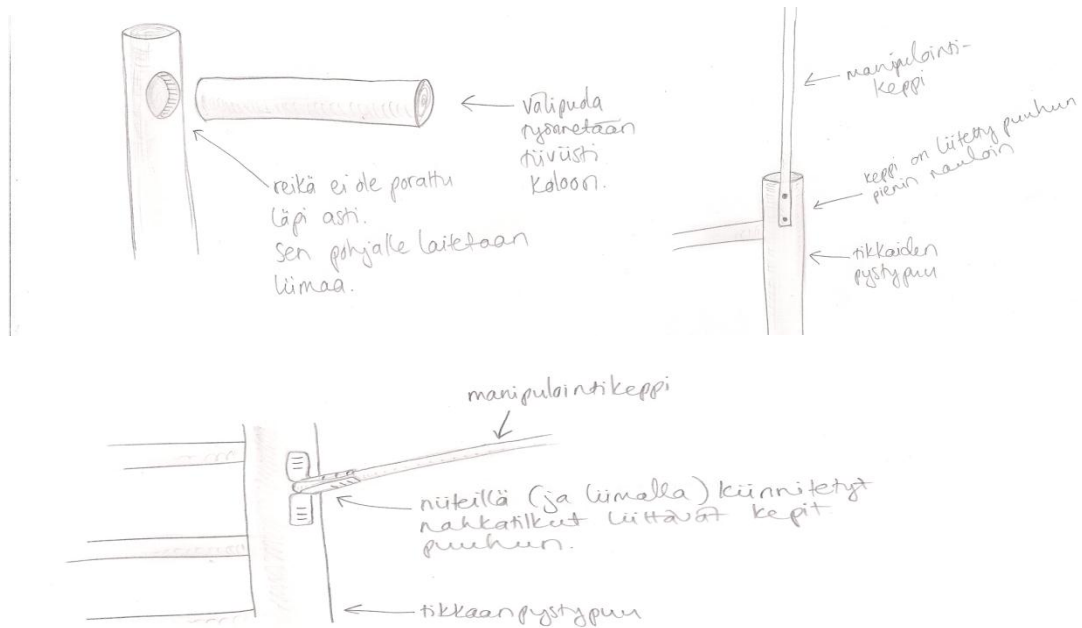
Kun tahdomme personoida tikkaat, antaa sille oman elämän, meidän täytyy pyrkiä antamaan vaikutelma kuin tikkaiden liike lähtisi itse tikapuista eikä niiden päällä tasapainoilevasta akrobaatista. Yksi keino tähän on rakentaa tikapuista miniatyyriversio, jotka ovat helpommin manipuloitavissa kuin kymmenen kilon terästikkaat. Mittakaavalla leikkiminen on yksi nukketeatterin hienouksista. Koon avulla voi kuvata muun muassa asioiden merkittävyyttä ja keskinäisiä statuseroja.

Kuva 2. Kävelevät tikapuut.

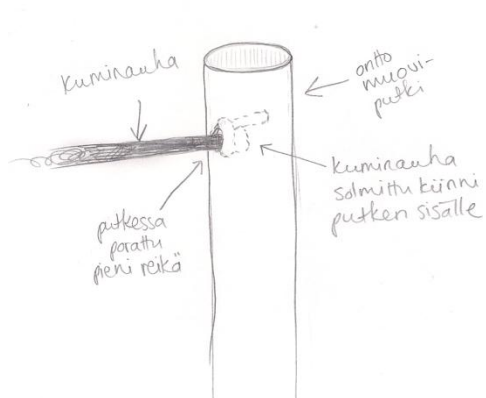
Tasapainoilijan voi kuvata nukkena miniatyyritikkaiden päällä, mutta teatterin taika mahdollistaa myös sen, että pienet minitikkaat omalla pienellä miniatyyrinäyttämöllään ovat vuorovaikutuksessa näyttämöllä olevan oikean ihmisen kanssa. Tällöin impulssien ja reaktioiden ajoitus ja tarkkuus tekevät tilanteesta uskottavan.

Yksinkertaisimmillaan voimme rakentaa miniatyyritikkaat liittämällä kahden keskenään yhtä pitkän puukepin väliin lyhyempiä puukeppejä. Tämän liitoksen voi tehdä poraamalla pystykeppeihin kolot, joiden halkaisija on sama kuin astinpuolien halkaisija. Kolon pohjalle laitetaan hieman liimaa ja astinpuola asetetaan tukevasti koloon. Tikkaiden koosta ja käytön rasitusasteesta riippuen liitoksen voi vielä vahvistaa pienellä ulkoreunasta ruuvattavalla ruuvilla. Tällä tavoin saamme helposti manipuloimalla kävelevät tikkaat. Tikkaisiin voi liittää myös manipulointikepit, joiden sijoittamisesta riippuen manipulointi tapahtuu joko ylhäältä tai takaa. Taakse kiinnitettävät kepit kiinnitetään parilla nahkasiivulla ja niiteillä tikkaiden pystypuihin tai sitten niissä voi käyttää samanlaista liitäntämallia kuin astinpuolien liitoksissa. Ensimmäinen tapa antaa tikkaille kuitenkin hieman rennomman liikeradan. Ylhäältä manipuloitavien tikkaiden manipulointikeppien kiinnitys on yksinkertaisempi. Kepit voi naputtaa kiinni pienillä nautoilla tikkaiden pystypuiden yläpäihin.

Kuva 3. Tikkaiden ja manipulointikeppien rakennus ja asennus.

Tahtoessamme lisätä liikkumisen monipuolisuutta, voimme korvata puiset astinpuolat joustavalla materiaalilla. Pienen mittakaavan tikkaissa tämä voi tapahtua laittamalla esimerkiksi paksut kuminauhat astinpuolien paikalle. Pystypuut voivat olla onttoa muoviputkea, johon porataan reiät kuminauhoja varten. Kuminauhat kiinnitetään solmimalla ne putken sisälle.

Kuva 4. Kuminauhan liittäminen tikkaiden pystypuuhun.

Toisen vartenotetavan vaihtoehdon rakentaa helposti manipuloitavat tikkaat tarjoaa varjoteatteri. Varjokuva ei paljasta, mistä materiaalista tikkaat on tehty ja

siten tikkaista voi saada sopivan kevyet, jotta niiden manipulointi helpottuu. Tikkaat voivat olla myös tavanomaista pienemmät, sillä etäisyys valonlähteestä määrittelee kankaalle heijastuvan varjon koon. Tikkaiden itsenäisyyttä voi korostaa tekemällä manipulointivälineen huomaamattomaksi esimerkiksi kiinnittämällä tikkaiden yläpäähän siimat, joista tikkaat roikkuvat. Siimoihin kannattaa kiinnittää otetta helpottavat kahvat, esimerkiksi yksinkertaiset puukapulat. Tikkaiden jalkoihin kannattaa laittaa jotakin painoksi, jotta illuusio tikkaiden massasta pysyy uskottavana. Yksi keino tähän voi olla tehdä tikkaiden pystypuut ontosta muoviputkesta, jonne laittaa sisälle hiekkaa.

Varjokuvana tikkaista on suhteellisen helppoa muovata myös muita kuvia. Tällöin tikkaat voivat olla yksinkertaisimmillaan vaikka pahvisuikaleista kootut. Ne voivat mennä palasiksi ja osat voivat muodostaa erilaisia uusia muotoja, hahmoja ja maisemia. Osat voivat myös lisääntyä ja vääntyä, jolloin uusien kuvien monipuolisuus kasvaa. Tällainen metamorfoosi, muodonmuutos, on seikka, mikä meitä katsojina nukketeatterissa kiehtoo. Kun näemme meille tutun asian muuttuvan joksikin toiseksi, yllätymme ja parhaassa tapauksessa oivallamme jotakin olennaista totunnaisesta tavastamme nähdä asiat.

2.2. Paareista vankilan kautta nousu siiville

Tasapainoilutikkaat voivat itsessään jo muuntua moneksi sen mukaan, miten niitä käytetään. Esimerkiksi Åbo Svenska Teaterin ja Turun Taideakatemian yhteistyössä Den Fantastiska Leksakaffären – Ihmeellinen lelukauppa (2014) tasapainoilutikkaat muuntuivat paareiksi, joilla haavoittunut enkeli kannettiin turvaan aivan kuin Hugo Simbergin tunnetussa maalauksessa. Tikkailla voi myös matkustaa muutenkin kuin kohoamalla ylös tai putoamalla tai hyppäämällä alas. Tikkaista voi tulla juna, kun pitää niitä vaakatasossa vartalon sivulla ja kelaat niitä kuin junan pyöriä. Pyörittämällä tikkaita pään päällä siitä tulee helikopterin propelli tai jos tasapainoa hakee tikkaat maata viistäen, tikkaat ovatkin surffi- tai lumilauta. Muut elementit lavalla, kuten esimerkiksi valo ja äänet, kertovat, millä lämpövyöhykkeellä toiminta tapahtuu. Jos käytössä on kahdet tikkaat, niistä voi tehdä itselleen siivet räpyttelemällä niitä käsissään kehon molemmin puolin.

Tikkaat voivat olla myös osa lavastusta. Leveät tikkaat kyljellään tai tikasrivistö voivat symboloida vankilan kaltereita. Vaakatasossa ne voivat olla myös parvekkeen kaide, aita tai sen portti, kun taas maassa maaten niistä tulee rautatie. Tikkaista saa myös osan kerrostalon seinää, esimerkiksi ikkunarivistön. Niistä voi saada aikaiseksi myös hissin, kun valoa tai hissimatkustajaa liikuttaa ylös ja alas tikkaiden takana astinpuolien väliltä eli kerrokselta toiselle.

Lisää esimerkkejä asioista, joita tikkaista ja sen osista voi rakentaa ja joiksi ne voi muuntaa:

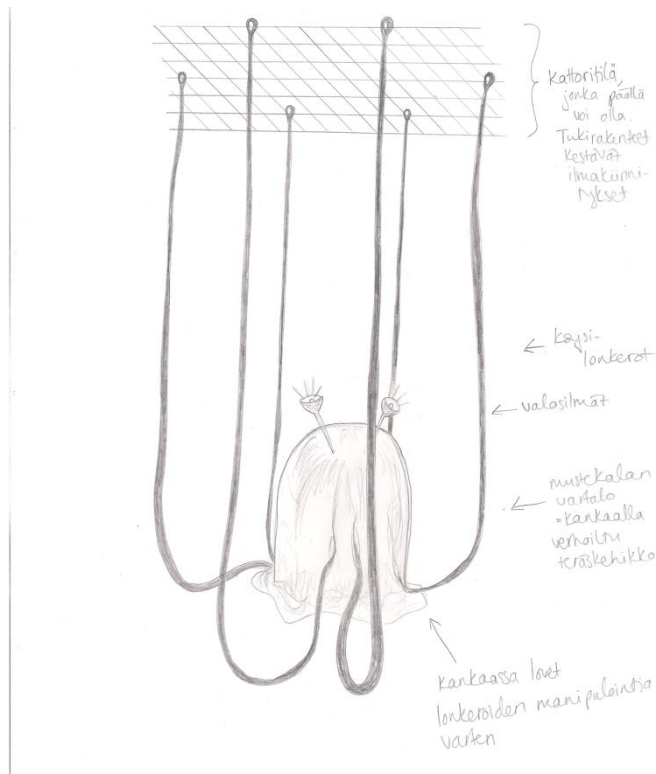
- lapio
- rautakanki
- kivääri ja luoti
- jousipyssy
- nuoli
- kaupungin siluetti
- lokerikko
- geometriset muodot, symbolit
- tikkukirjoitus
- tukkimiehen kirjanpito
- tikku-ukko/ -akka
- kirkkovene
- mela

3 VERTIKAALIKÖYSI

Köysi on katosta roikkuva ilma-akrobatiaväline. Jos tämä tiukasti punottu köysi on kiinnitetty molemmista päistään kattoon, kyseessä on niin sanottu pilvikeinu (eng. cloud swing). Nyt tarkastelussa on kuitenkin vain toisesta päästään katosta roikkuva vertikaaliköysi. Akrobaatti suorittaa temppunsa ilmassa olemalla kontaktissa köyteen. Temput voivat olla muun muassa erilaisia pudotuksia ja heittäytymisiä, heilureita ja kiipeilemisiä sekä monenlaisia akrobaattisia asentoja. Monet temput perustuvat erilaisiin solmuja muistuttaviin kietoutumisiin köydessä.

3.1 Mustekala

Mustekala muodostuu kuudesta mustasta vertikaaliköydestä, jotka toimivat mustekalan lonkeroina, ja vartalona toimivasta kehikosta, mikä on verhoiltu tummalla kankaalla (Kuva 5). Mustekalaa manipuloi ainakin kymmenen henkilöä, joista kolme on näkyvillä ja esittävät samalla muita merenalaisia olentoja, jotka taistelevat mustekalan kanssa. Nämä kolme henkilöä ovat ilma-akrobaatteja, jotka köysissä temppuillaan ilmaisevat, että lonkero tahtoo toimia heitä vastaan. Ainakin kolme henkilöä on myös katolla piilossa, josta käsin he manipuloivat vapaina olevia köysiä liikuttamalla niitä ylös ja alas ja katon rakenteen sen salliessa myös sivu suunnissa. Köysiä voi myös heilutella ja ravistella. Tätä varten köysissä on moneen kertaan vahvistetut siimat, joiden avulla nukettaja manipuloi lonkeroa. Näiden siimojen avulla köydet myös nostetaan ylös mustekalan saapuessa paikalle. Kehikon sisällä on renkaat, joiden avulla kehikon sisällä olevien henkilöiden on helppo työntää mustekala paikalleen.

Kuva 5. Mustekala.

Vartalon sisällä on piilossa ainakin neljä nukettajaa, joista yksi manipuloi mustekalan silmiä. Silmät tulevat ulos kehikon yläosasta ja sijaitsevat kahden pitkän kepin päissä. Silmät voivat olla esimerkiksi maalatut vaahtomuovipallot, erivärisistä tilkuista ommellut vanutäytteiset pallot tai paristo- tai akkukäyttöisin led-valoin varustetut lamput. Jos silminä toimivat lamput, niiden kirkkaus ja liikeradat tulee suunnitella niin, etteivät ne häikäise ilmassa työskenteleviä akrobaatteja vaarallisesti. Ainakin kolme muuta nukettajaa manipuloivat köysiä alhaalta päin. He myös toimivat vauhdin antajina, kun akrobaatti suorittaa spanish web –tekniikkaa. Spanish web tarkoittaa ilma-akrobatian lajia, jossa akrobaatti roikkuu ylhäällä ranne- tai nilkkalenkistä ja alhaalla oleva vauhdinantaja pyörittää köyttä, jolloin akrobaatti alkaa hurjasti pyöriä. Akrobaatti ottaa ilmassa erilaisia asentoja. Asennoilla akrobaatti voi vaikuttaa pyörimisnopeuteensa.

Kuva 6. Mustekalan vartalon tukirakenne.

Mustekalan vartalon kehikko on vahvaa teräsputkea (Kuva 6). Vähintään neljä lievästi taivutettua putkea on hitsattu alapäistään kiinni ympyränmuotoiseen teräsputkeen. Yläpäistään pystyputket on hitsattu kiinni toisiinsa ja kehikon keskustaan jäävään pystyputkeen, mikä tukee rakenteen ihmispainon kestäväksi. Pystyputkien välissä on vahvaa teräskehikkoa, mikä on hitsattu putkiin kiinni. Kehikko pitää verhoilukankaan levitettynä putkien mukaisesti, jotta nukettajat mahtuvat huomaamattomasti kehikon sisään. Kehikko toimii myös tukevana rakenteena ja tulee rakentaa ihmisen painon kestävästä materiaalista. Jokaisessa pystyputkessa on renkaat mustekalan liikkumista varten. Renkaiden tulee olla lukittavat, jotta mustekalan vartalo ei luiskahda alta pois, kun sen päälle kiipeää. Teräsrakenteen päälle voi asettaa paksua vaahtomuovia saadakseen mustekalan vartalolle pehmeän vaikutelman.

3.2 Käärmeitä ja muita variaatioita

Köyden voi tuoda näyttämölle esimerkiksi korin sisälle kerittynä. Oikeanlaisen valaistuksen avulla köyden yläpäähän kiinnitetyn siiman saa näkymättömiin ja kun lumoojatar alkaa soittaa pilliään, katolla piilossa oleva näyttämöavustaja alkaa nostaa köyttä korista. Köyden päähän voi liittää silmäparin, mutta jo pelkkä taidokas manipulointi ja asiayhteys voivat antaa katsojalle selkeän

mielikuvan käärmeestä. Silmiksi käyvät vaikka napit tai ommeltavat tai liimattavat muovisilmät. Silmät voi myös maalata köyteen. Kun käärme on noussut kattoon asti ja näyttämöavustaja on sen turvallisesti kiinnittänyt kattoon, temppuilu voi alkaa. Numeron aikana saattaa tulla tarpeelliseksi muistuttaa yleisöä käärmeestä, jotta illuusio säilyisi eikä köysi muuttuisi pelkäksi köydeksi. Asian voi ratkaista esimerkiksi liittämällä köyden alapäähän kalkkarokäärmeen hännän pään, jonka akrobaatti voi nostaa välillä esiin. Liikkeet ja temput voi myös suunnitella siten, että ne ovat jonkinäköisessä suhteessa köyden päähän eli kalkkaron häntään.

Toinen vaihtoehto tehdä köydestä käärme on liittää silmät köyden alapäähän. Näin teki myös Joonas Purastie päättötyössään Åke Sirkuskoulu Salpauksesta (Salpaus, 2015). Samojen päättötöiden joukossa oli toinenkin köysinnumero. Noora Pasasen Guts-Sisin –esityksen nimi ja äänimaailma antoivat katsojalle mahdollisuuden nähdä köysi paksusuolena.

Köyden voi punoa tarinan kerrontaan myös hyppynaruna. Köysinnumeroa voi edeltää hyppynarunnumero, jonka lopussa on tehty jokin liike, mikä toistuu köysinumeron alussa, mutta myös itse köysi voi toimia myös hyppynaruna. Köydellä voi hyppiä silloin, kun sitä ei vielä ole kiinnitetty kattoon tai jos köysi on tarpeeksi pitkä myös silloin, kun se jo on kiinnitetty. Hyppynarua voi hyppiä yksin, mutta jos pyörittäjiä on kaksi ja hyppimässä on vielä kolmaskin, voi pelata sen kanssa kuka milloinkin nousee ilmoihin, toinen pyörittäjästä, hyppijä vai kenties molemmat yhtä aikaa.

Loputonta tai toivotonta matkaa voi kuvata kiipeämällä ylös köyttä, mikä valuu alaspäin sitä mukaa, kun kiipeilijä vetää köyttä. Köysi voi symboloida taakkaa ihmisen harteilla, kun ihminen pyrkii eteenpäin, vaikka kattoon kiinnitetty köysi vetää ihmistä takaisin päin. Köysi voi olla kahden ihmisen välillä oleva vetovoima tai riippuvuussuhde. Köyteen voi hirttäytyä. Köysi voi olla napanuora, joka katkaistaan tai jota tahdotaan vaalia tai pavunvarsi, jota pitkin Jaakko kiipeää jättiläisten luo pilvien päälle.

Lisää esimerkkejä asioista, joita köysi voi olla:

- sähköjohto
- sivellin, suti
- liaani
- prinsessa Tähtäpään letti
- verisuoni
- kasvin juuri
- langanpää, joka johdattaa ulos labyrintista
- johtolanka
- kirkonkellon soittonaru
- merimiehen tai laivarotan kiipeilyväline purjelaivassa
- pyykkinaru
- neuletyön karannut silmukka
- kasteluletku
- viimeinen oljenkorsi

4 JONGLEERAUSVÄLINEISTÖÄ

Jongleerata voi lähes millä esineellä tahansa höyhenestä kahvakuulaan (Cirko Planko: Backdoor Buttwerk) tai millä ikinä mitä mieleen juolahtaa. Perinteisin jongleerausväline on pallot, jotka usein mielletään myös helpoimmaksi välineeksi alkaa opetella jongleerausta. Muita sirkuksessa käytettyjä jongleerausvälineitä ovat muun muassa keilat, renkaat, diabolo, veitset, devil sticks, sikarilaatikot, bumerangi, poit, kepit, vanne, hattu ja lautanen.

4.1 Keilat

Jongleerauskeila on usein muovinen, joskus puurunkoinen kapula, jota heitellään ilmassa ja tasapainotellaan eri tavoin. Keilan muoto, koko ja painopisteen sijainti vaikuttavat sen käyttöominaisuuksiin.

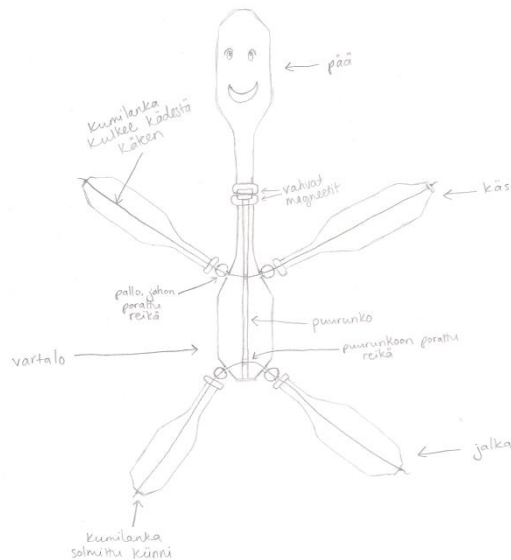
Kuva 7. Jongleerauskeila Circus PX3. (Purho, M. 2015)

Keilan pituus on usein 52 cm ja halkaisija 80 mm, kuten yllä olevalla pimeässä loistavalla PX3 keilallakin. Kyseisen keilan painopiste on lähes keskellä, jolloin se on parhaimmillaan korkeissa ja hitaissa heitoissa (Purho, M. 2015).

4.1.1 Keilahahmoja

Alla on kuva kuudesta jongleerauskeilasta valmistetusta nukesta. Keskivartalon sisällä kulkee rakennetta tukeva puukapula, johon on porattu kaksi reikää käsien ja jalkojen kumilankoja varten. Käsinä toimivat kaksi keilaa, jotka on

yhdistetty toisiinsa kuminauhoin. Kuminauhat on vedetty keilojen läpi ja solmittu päistä kiinni. Käsien ja keskivartalon välissä on pienet pallot, jotta käsien liike olisi mahdollisimman laaja. Jaloissa käytetään samaa tekniikkaa kuin käsissä. Päästä ja keskivartaloa voi laittaa yhdistämään vahvat magneetit (kuten kuvassa) tai kuminauhat raajojen tapaan.

Kuva 8. Keilahahmon rakenne.

Manipulointi on jaettu kolmelle nukettajalle, joista yksi pitää huolta keskivartalosta ja päästä, toinen manipuloi käsiä ja kolmas jalkoja.

Monipuolisemmin liikkuva ja helpommin jongleerauksen yhteyteen liittyvä nukke saadaan aikaiseksi ilman mitään nivellysratkaisuja. Tällöin hahmona toimii samaten kuusi keilaa, mutta niitä ei ole rakennettu toisiinsa kiinni. Tätä hahmoa voi manipuloida kolme jonglööriä esimerkiksi passailukuvioidensa väleissä. Passailu tarkoittaa jongleeraskuvioita, joissa kaksi tai useampi jonglööri heittelee yhdessä samoja esineitä. Jongleerausheitot voivat olla keilahahmon tapa liikkua paikasta toiseen tai reaktio johonkin ärsykkeeseen: hahmo voi hämmästyksestä heittää voltin kädestä käteen. Keilan voi rakentaa myös lateksista, jolloin sitä voi vaikka venyttää tai laittaa solmuun.

Tarinankerronnan kautta keilasta voi tulla osa jonglöörin kehoa: Keila voi olla osa paljastunutta luurankoa, ramman vanhuksen tekonivel tai kävelykeppi tai hyönteisen raaja. Voimme antaa sille merkityksen myös ”puolisyntheettisenä kyborgina”, kuten Anne Jämsä kirjoittaa artikkelissaan Miten esineiden liike merkityksellistyy? ”Tarinallinen kerronta tuo esiin henkilöhahmoja esineessä ja esiintyjässä, luoden sillan keilojen käsittelyn ja nukketeatterin välille. Keilaraaja muodostuu esiintyjän rinnalle tai osaksi, nukenkaltaiseksi kertovaksi roolihahmoksi.” (Jämsä 2009, 41-42)

Yksikin keila riittää kuvastamaan kokonaista hahmoa. Rinnastamalla keilanukke ja ihminen näyttämöllä teatterillisilla elementeillä ihmisen esittämä rooli muuttuu nukan esittämäksi, jolloin liikkeellisen ilmaisun rajat laajenevat. Ihminen ei voi näyttämöllä hyppiä vuoren huipulta toiselle, mutta nukke voi, koska sen maailmaa ei sido vakiintuneet mittakaavat eikä sen kaltaiset fyysiset rajoitteet. Keilanukke voi myös haastaa ihmistä tekemään yhä vaikeampia ja vaikeampia temppuja. Se voi myös kätkeä sisälleen jotain yllättävää. Esimerkiksi paperimassasta voi rakentaa keilan, jonka sisältä saa tulemaan mitä vain muuta materiaalia, muotoja tai toisia esineitä, joilla on jokin teatterillinen merkitys. Keilahahmo voi pudota, jolloin sen sisältä purkautuu pieni laskuvarjo tai pieni patja laskeutumisalustaksi. Saalistava hämähäkkikeila voi purskauttaa ilmoille tarraavaa verkkoa. Sisältö voi olla myös erilaisia symboleja, jotka valottavat keilahahmon ajatuksia, kuten esimerkiksi lentäviä sydämiä tai salamoita. Keila voi itkeä verta, kun sen sisältä valuu punaisella elintarvikeväriä värjättyä vettä.

4.2 Pallot

Jongleerauspalloja löytyy lukemattomasti erivärisiä ja -kokoisia. Tämän lisäksi materiaalivalinnat vaikuttavat niiden käyttäytymiseen, esimerkiksi siihen, kuinka hyvin pallo pomppaa pudotettaessa. Perinteisesti palloja heitellään ilmassa erilaisissa kuvioissa, mutta on olemassa myös palloja, jotka on tarkoitettu heitettäväksi toiseenkin suuntaan, niitä pomputellaan lattian ja käsien välissä erilaisissa kuvioissa. Palloja voi käyttää myös kontaktijongleeraukseen. Tähän tarkoitukseen soveltuu erityisen hyvin akryylistä tehty täydellisen pyöreä pallo,

jonka painopiste on keskellä. Tällainen akryylipallo muistuttaa kristallipalloa ja voi jo tällaista yksinkertaista tietä nivoutua tarinankerrontaan.

4.2.1 Lumiukko

Nykysirkus on laajentanut esiintymisvälineistöään myös jumppapalloihin. Jumppapallojen kanssa voi tehdä erilaisia akrobaattisia temppuja käyttäen palloja ponnahduslustana, mutta onpa jotkut jopa jongleeranneetkin kyseisten isojen ilmatäytteisten kumipallojen kanssa. Kolmesta valkoisesta jumppapallosta saa jo hienon lumiukon (Duo Nerg & Nivala). Ylimpään palloon voi lisätä kaksi mustaa ilmastointiteippipalaa silmiksi. Suun voi muodostaa yhdestä pitkästä teipin palasta tai useammasta pienestä palasesta, jolloin se muistuttaa enemmän oikean lumiukon pikkukivistä tehtyä suuta. Nenäksi kelpaa vaikka oranssilla tussilla piiretty suippo kolmio tai kartonkikartio, mikä on kiinnitetty teipillä tai kuminauhalla palloon. Alimpiin palloihin voi laittaa teipin paloja napeiksi. Teippisilmiä ja -suuta voi asemoida eri tavoin ja muokata eri muotoihin, jolloin lumiukko saa uusia erilaisia ilmeitä. Tarvittaessa pallot saa pysymään päällekkäin laittamalla niiden väliin sopivan kokoiset vanteet, jotka voivat olla muoviset tai metalliset. Myös nämä vanteet voi ottaa osaksi jongleerausesitystä.

4.2.2 Tähdet, tähdet

Jongleerausnumeroon voi saada hauskan lisävireen aikaiseksi, jos jongleeraaja numeron alussa katselee tähtitaivasta, huomaa tähdenlennon ja sitten taivaalta putoaa jotakin maahan. Hän käy nostamassa pudonneen objektin ja huomaa sen olevan taivaalta pudonnut tähti.

Jongleerauspallomarkkinoilta löytyy ledpalloja, joissa nimensä mukaisesti on sisällä ledvalot. Valot syttyvät nappia painamalla. Toinen valoa säteilevä pallo hohtaa pimeässä, kun sen antaa ensin olla valossa jonkin aikaa. Valopallo on oiva tähti, mutta tärkein tekijä, mikä saa pallon muuttumaan näyttämöllä tähdeksi, on tapa, jolla pallo tuodaan näyttämölle ja miten sitä käsitellään. Siten myös tavallinen valkoinen jongleerauspallo voi toimia tähtenä.

Hienon lisäefektin saa, jos pallon tekeekin esimerkiksi kipsistä, jolloin se pudotessaan hajoaa tuhansiksi palasiksi tai pölyksi. Jos tahtoo pallojen katoavan vasta numeron lopussa pallot täytyy jollain keinolla vaihtaa jongleerausnumeron loppupuolella, ettei hajoaminen tapahdu liian aikaisin mahdollisten virhepudottamisten seurauksena. Palloja on tosin voitu tehdä tältä varalta muutama ylimääräinen, jotka otetaan käyttöön sitä mukaa kun aiemmat hajoavat. Onton pallon sisälle voi laittaa irrallista glitterhilettä, mikä pallon hajotessa pöllähtää ilmoille kuin tähtipöly. Teatterillisestä näkökulmasta tarkasteltuna tähden sammuminen voi merkitä esimerkiksi unelmien tai unelmoinnin päättymistä, paluuta todelliseen maailmaan. Tähtipölyn langetessa ihmisen päälle unelmat ja toiveet jäävät elämään hänessä.

5 YHTEENVETO

Opintoni ovat koostuneet nukketeatterin, teatterin ja sirkuksen opinnoista. Kouluaikani harjoitusesityksissä olen keskittynyt näiden taiteenalojen yhdistämiseen. Tätä työtä aion ammattikentälläkin jatkaa ja osin tätä silmällä pitäen olen tämän tutkielman nyt tehnyt.

Olen tahtonut osoittaa, miten yksinkertaisilla keinoilla sirkusvälineestä voi saada irti tarinankerronnallisesti mielenkiintoisia elementtejä. Teatterin ja sirkuksen yhdistäminen on nouseva trendi esittävien taiteiden alalla, mutta vielä aiheesta ei juurikaan ole löydettävissä kirjallisuutta. Tätä aukkoa olen osaltani tahtonut tällä tutkielmalla täyttää.

Toivon, että tutkielma tulee hyödyttämään sirkuksesta kiinnostuneita (nukke)teatteritekijöitä ja (nukke)teatterista kiinnostuneita sirkustekijöitä niin ammattilais- kuin harrastajakentilläkin. Uskon tutkielman toimivan oivana lähtölaukaisimena omaan luovaan ajatteluun ja ideointiin uusia poikkitaiteellisia esityksiä rakennettaessa.

LÄHTEET

Jämsä, A. 2009. Miten esineiden liike merkityksellistyy? Teoksessa Gröndahl, L.; Paavolainen, T. & Thuring, A. (toim.) Näkyvää ja näkymätöntä. Teatterintutkimuksen seura, 35-48.

Purho, M. 2015. Viitattu 31.8.2015 <http://www.markkupurho.fi/jonkka/pallot5.html>

Talonmies, Eikka Alatalo. 2013. Turun Taideakatemia.

Den Fantastiska Leksakaffären. 2014. Åbo Svenska Teater & Turun Taideakatemia.

Åke, Joonas Purastie. 2015. Koulutuskeskus Salpaus.

Guts – Sisin, Noora Pasanen. 2015. Koulutuskeskus Salpaus.

Backdoor butt wink, Circo Planko. 2014. Köysiteatteri.

Duo Nerg & Nivala. 2014. Vanhan Suurtorin joulumarkkinat.